

«Calç viva» és un projecte que proposa abordar des d'una perspectiva materialista la història dels forns de calç i rajoleries (fàbriques de maons) situats al municipi de Celrà. Aquest projecte procura realitzar una aproximació entorn del Massís de les Gavarres, acumulant una sèrie de referències que permeten activar una reflexió al voltant del desenvolupament del municipi i sobre la distribució –no oficial– de sabers i procediments populars vinculats a les dinàmiques laborals que han permès la producció de pedra, morter i calç a la zona.

En mil anys d'història no lineal, el filòsof Manuel de Landa –basant-se en el treball de Fernand Braudel, Gilles Deleuze i Félix Guattari– aborda la història de les ciutats des d'un punt de vista materialista, pensant la instauració de diferents tipus d'estructures (geològiques, biològiques i socials) com a processos d'autoorganització de matèria i energia.

“En un sentit molt real, podem dir que la realitat és un flux continu de matèria i energia experimentant transicions crítiques, i en les quals cada nova capa de material acumulat enriqueix la reserva de dinàmiques i combinatòries no lineals disponibles per a la generació de noves estructures i processos. Les roques i els vents, els gèrmens i les paraules, són diferents manifestacions d'aquesta realitat dinàmica i material. En altres paraules, totes aquestes entitats representen els diferents camins pels quals un flux únic de matèria i energia s'expressa a si mateix.” Pàg. 10

Manuel de Landa pensa que les estructures creades per l'home –les ciutats o les institucions– no són diferents d'altres estructures “naturals”, com les muntanyes i roques. Ambdues són el resultat de diferents tipus de fluxos i acumulacions de materials, que van sedimentant-se al llarg de la història.

“En el món orgànic, per exemple, el teixit tou va imperar fins fa 500 milions d'anys. En aquest punt, alguns dels conglomerats de matèria i energia que eren els éssers biològics sobtadament van patir una mineralització, i així va emergir un nou material per a la construcció de criatures vives: l'os. És gairebé com si el món mineral, que havia servit com a substrat per a l'emergència d'éssers vius, es reafirmés a si mateix, confirmant que la geologia, lluny de romandre com un estat primitiu de l'evolució de la terra, va passar a coexistir

plenament amb els materials tous i gelatinosos de recent formació. L'os primitiu, una espècie de tub central endurit i calcificat que més tard es convertiria en la columna vertebral, va fer possible noves maneres de controlar el moviment dels animals, alliberant-los de múltiples restriccions i literalment empenyent-los a moure's i conquerir tots els nínxols alimentaris disponibles en l'aire, l'aigua, i la terra. [...]

L'endoesquelet humà és un dels molts productes d'aquella antiga mineralització, però no és l'única infiltració geològica que l'espècie humana ha experimentat. Fa aproximadament vuit mil anys les diferents poblacions humanes van començar una nova fase de mineralització quan van desenvolupar un exoesquelet urbà: els maons de fang assecats al sol es van convertir en el nou material de construcció per a edificar cases, i la pedra per a monuments i murs defensius. Aquest exoesquelet va servir per a un propòsit similar a la seva contrapart interna: controlar el moviment de la biomassa humana dins i fora dels murs de la ciutat.

L'exoesquelet urbà va regular al seu torn el moviment de moltes altres coses: objectes sumptuaris, aliments, notícies i desaprofitaments de tota mena.” Pàg. 13 i 14

«Calç viva» es planteja abordar des d'aquesta perspectiva la relació del municipi de Celrà i el Massís de les Gavarres, pensant en com diferents capes geològiques –entre elles la de pedra calcària– s'han sedimentat per a formar el massís i en com l'explotació de les pedreres, així com el treball desenvolupat en els diferents forns de calç i rajoleria, ha possibilitat l'obtenció i tractament de diferents materials que han contribuït al desenvolupament del municipi. Seguint el pensament de Landa podem afirmar a més que l'economia que va poder generar el tractament d'aquests materials – molt local en el cas de Celrà– va contribuir també a la creació i desenvolupament de diferents institucions i processos burocràtics del municipi. Segons Landa, les institucions, els processos burocràtics i fins i tot el mercat són només diferents formes de control sobre aquests fluxos de materials. Landa considera aquests processos també com a “materials culturals”, indicant que la seva sedimentació influeix també en el desenvolupament de les ciutats i fins i tot la identitat dels seus habitants. En aquest sentit, és molt interessant com interpreta l'acumulació de sabers i procediments laborals:

“En realitat, moltes ciutats preindustrials poden ser vistes com a grans reservoris d'habilitats i rutines. Aquestes ciutats reclutaven del camp a artesans que posseïen les més variades habilitats. [...]

D'una banda, les elits dirigents de moltes ciutats van crear, entre els segles XII i XV, el sistema de gremis, a través del qual es va organitzar tota l'activitat artesanal dins de la ciutat. Cada gremi posseïa un patrimoni d'habilitats que formaven un ofici i, de manera paral·lela, homogeneïtzava els mitjans de la seva transmissió regulant les tècniques d'entrenament i els procediments de certificació. Al mateix temps que les habilitats s'anaven acumulant i començaven a interactuar recíprocament, els oficis van començar a diversificar-se i multiplicar-se.” Pàg. 10

En aquest sentit, és molt interessant pensar la història de Celrà com un flux de material sedimentari que flueix des del massís a la ciutat, més encara quan el tipus de pedra que es podia trobar a la pedrera de Can Taberner és calcària nummulítica –més coneguda com a “pedra de Girona”– un tipus de pedra formada per l'acumulació de fòssils de closques de nummulits, consolidats per carbonat de calci. La sedimentació d'exoesquelets dóna lloc a un segon procés de mineralització: la construcció i desenvolupament del municipi de Celrà.

A la sala es presenten diverses pedres extretes de la pedrera Can Taberner i una sèrie de fotografies que documenten la pedrera i algunes dels forns de calç i la rajoleria de Mas Garriga. Materials que serviran per a explicar el flux d'energia i materials que va des del Massís de les Gavarres fins a Celrà i que podem considerar fonamental per al desenvolupament del municipi.

Antonio R. Montesinos